

“TASARIMCI İLAÇLARI”

Uzman kimyagerler tarafından imal edilen yüksek potensli eroin analogları - eroinden çok daha öldürücü yeni bir dalga halinde A.B.D.'yi sarıyor. Bu dalganın diğer ülkelere doğru yayılmasından korkuluyor.

Bilim adamları ve kanun koyucular için alışılmadık dışında bir sorun olarak ortaya çıkan yeni bir tür sokak-ilaç doğuyor. Tasarımcı ilaçları denilen bu yeni tür ilaçlar, piyasada bulunan denetim tabii ilaç ve kimyasal maddelerin molekül yapılarında ufak değişiklikler yapılarak imal edilmektedir. Bu işlem sonucunda elde edilen yeni ilaç, orjinal ilaçtan çok daha yüksek potense sahip olduğu gibi, teknik açıdan imali ve kullanımını da yasal olmaktadır. Bunun nedeni, bir çok ülkenin, ilaç sulstimalini önlemek için kontrole tabii maddeleri yasalarla belirlemiş olması ve yeniden yaratılan bu ilaçların, sözkonusu ilaçlarda yer almamasıdır.

Bir halüsinojen olan XTC ve çeşitli amfetamin analogları gibi tasarımcı ilaçları daha önce de yapılmıştı. Bugün ise A.B.D.'de amatörlerden çok, konunun uzmanı kimyagerler tarafından imal edilen yüksek potensli eroin analogları bir dalga halinde yayılmaktadır. Bu dalganın diğer ülkelere de sıçramasından korkulmaktadır.

Bu ilaçları imal eden kimyagerler o denil beceri sahibidirler ki, A.B.D.'de bu tür ilaçları altı hafta içinde yasaklayan bir acil durum yasası çıkarılmış olmasına karşın, yeraltı kimyagerleri yasayla belirlenen bu süre içinde dahi yeni ve yasal varyasyonlarla ortaya çıkmaktadırlar.

Tasarımcı ilaçları yalnızca birkaç atom fazlası ile orjinalinden ayrılmakla birlikte, gerek kendileri, gerekse ihtiva ettikleri gayrisafiyetler çok daha farklı bir potens ve etki süreci göstermektedirler. Örneğin güçlü ve kısa süreli etkiyle sahip bir narkotik olan fentanil yaygın kullanımı olan

bir anesteziiktir. Bunun türevi olan 3-metil-fentanil ise orjinal maddeden bir avuç atom farkıyla ayrılmaktadır. Eroline benzer bir keyif-hall sağlayan 3-metil-fentanil, eroinden 1000 kez daha potent bir maddedir. Bu maddenin birkaç miligramı dahi ölüme neden olabilmektedir.

Fentanil analogları, bir ülkenin eroin kullanım nüfusu içinde sorun haline geldiğinde, adli tıp uzmanları aşırı dozdan meydana gelen bir ölüme ya da bir kullanıcı ile karşılaştıklarında, maddeyi teşhisle zorluk çekeceklerdir.

Teşhis için yapılacak testlerin vücut sıvılarında bulunan milyonda birin binde biri kadar bir maddeyi saptayacak kadar hassas olması gerekmektedir. A.B.D.'de kullanılan ve antikorlara dayalı en gelişkin teşhis yöntemi bile yalnızca bazı fentanil türevlerini saptayabilmektedir.

Fentanil'lerin varlığının saptanmasından sonraki ikinci aşama ise hangi türevi olduğunu bulmaktır. Bu da ancak, kitle spektrometresi denilen ve molekülleri tartarak teşhisle varan, pahalı bir cihazı gerektirmektedir. Bu cihazla bile, işlem sırasında fentanil türevleri parçalanabilmekte ve orjinal bileşimin yapısını tam olarak bulmak için bilgisayar başvurmak gerekmektedir.

A.B.D.'de meydana gelen aşırı doz ölümlerinden 100 tanesine, fentanil türevlerinin neden olduğu sanılmaktadır ve yine fentanil türevlerinin neden olduğu bir çok ölümün de gözden kaçtığı düşünülmektedir. Tüm bunlara karşın ucuz bir teşhis yönteminin bulunması, şiddetli uzak bir olasılık olarak görülmektedir.

Yeraltı kimyagerlerinin bu işten sağladığı kazanç ise insanı şaşkınlığa düşürecek sayılara ulaşmaktadır. A.B.D. İlaç Yürütme İdaresi uzmanı Frank Saplenta'nın tahminlerine göre cihaz ve kimyasal madde alımı için yapılacak 2.000 dolarlık bir yatırım karşılığında, bir milyar dolar değerinden 3-metil-fentanil üretmek mümkündür. Kimyagerin bu arada haşhaş yetiştirmek ya da gümrükte bazı manevralar yapmak gibi işlerle uğraşmasına da gerek kalmamaktadır. Bir gram 3-metil-fentanil'den bir milyon doz çıkmaktadır ki, laboratuvarında bir seans yapan bir kimyager, tüm yaşamını garantiye almaktadır. Kaliforniya'daki eroinmanlar, bir doz fentanil türevine 40 dolara kadar para ödemektedirler.

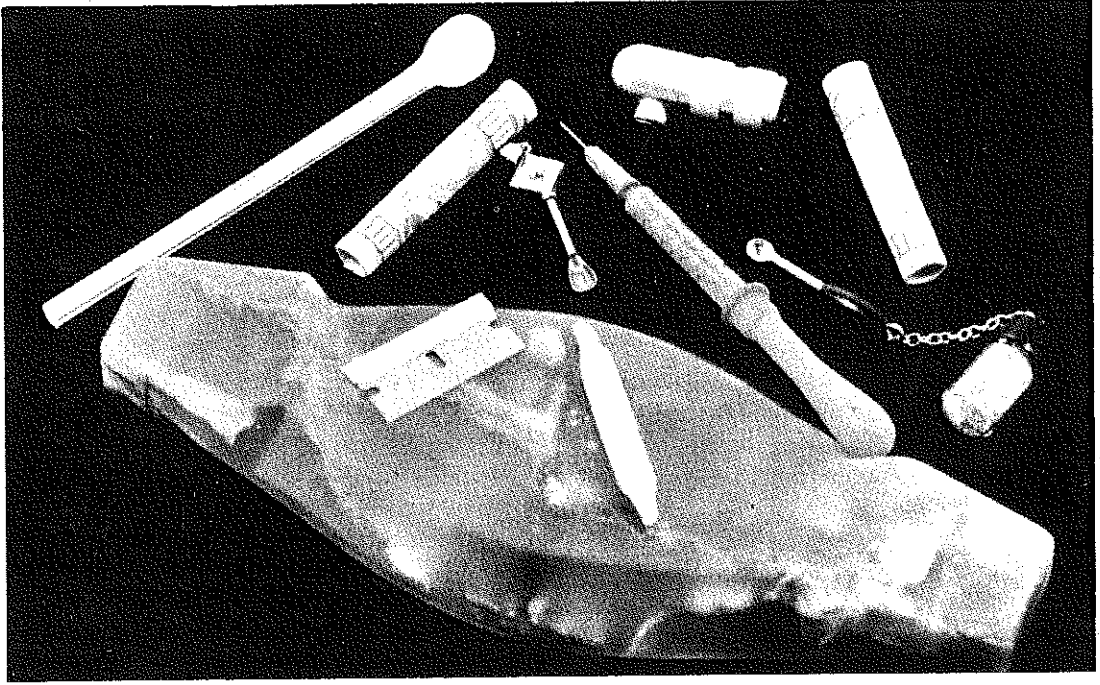
Yeraltı kimyagerleri, yeni ilaçlar araştıran ilaç firmalarının yöntemlerini izlemekte ve farmakolojik aktiviteye sahip olduğu bilinen bir maddeye benzer moleküller sentez etmektedirler. Ancak,

ilaç araştırması yapan firmaların amacı, daha yüksek aktiviteye ve mümkün olduğu kadar az yan etkiye sahip, bunun yanısıra da diğer bir firmanın patent alanına girmeyen yeni ilaçlar bulmaktır. Yeraltı kimyagerleri ise, ilaç denemeleri, kalite kontrol ya da yan etkiler konusunda hiç bir kaygı taşımadıkları gibi tek amaçları yasadışı bir maddenin yasal bir türevini imal etmektir.

"İlk nesil" tasarımcı ilaçlarından olan amfetaminlerle ilgili büyük facialar olmamıştı. Ancak, o zamandan bu yana Kaliforniya'da yukarıda sözü edilen aşırı dozda fentanil alınması sonucu ortaya çıkan ölümler de dahil olmak üzere bir çok tasarımcı ilaçları faciası meydana gelmiştir. Bir başka tasarımcı ilacın neden olduğu felaket ise, garip bir raslantı sonucu Parkinson hastalığına yakalananları için bir umut ışığı yakmıştır.

Sözü edilen madde morfinden yaklaşık 3 kez, meperidinden ise (türetildiği ilaç) 25 kez daha güçlü etkiye sahip bir narkotik olan MPPP'dir. Bu maddenin sentezi sırasında, yapılan ufak bir yanlışlık sonucunda MPTP denilen başka bir madde ortaya çıkmıştır. "Sentetik eroin" adı altında piyasaya sürülen MPPP ve MPTP karışımı 1982 yılındaki ilk faciaya neden olmuştur. Bu karışımı kullanan kişiler konuşma ve hareket etme yeteneklerini kaybederek "donmaya başlamışlardı.

Araştırmacılar ve özellikle de Santa Clara Tıp Merkezi'nden, Dr. William Langston, beynin "substantia nigra" denilen bölgesindeki nöronların tahrib olması sonucu ortaya çıkan bu semptomların, Parkinson hastalığınıninkine benzediğini farketmişlerdir. Dr. Langston'un son çalışmaları, MPTP'nin Parkinson hastalığını, sanılandan çok daha benzer şekilde taklit ettiğine işaret etmektedir. Böylelikle, bir felaket, araştırmacılara, Parkinson hastalığı ile ilgili olarak hayvanlar üzerinde deney yapma olanağını sağlamıştır. MPTP'nin sincap ve maymunların beyinde, insan beyine benzer bir tahribat yaptığı saptanmıştır. Hayvanlar üzerinde yapılacak bu tür deneylerle MPTP'nin beyinde nasıl tahribat yaptığı saptanabildiğinde, Parkinson hastalığına da ışık tutulmuş

olacaktır. MPTP zararsız bir madde olmakla birlikte, beyindeki enzimler yoluyla "MPP +" adında toksik bir türevine dönüşmektedir. "MPP +", Parkinson hastalığında dejenerasyona uğrayan "substantia nigra" nöronları üzerinde toksik etki göstermektedir. Bazı maddeler MPTP'nin "MPP +" ya dönüşmesini engelleyebilmekte ve bu da hastalığın tedavisinde yeni bir yol açmaktadır.

Bu teorilerin insan denekleri ise sentetik eroini kullanan 400 kişi olacaktır. Çok erken bir çağda Parkinson hastalığına yakalanma olasılıkları yüksek bu kişiler, ne yazık ki, böyle bir epidemiyolojik araştırmanın denekleri olmuşlardır. İngiliz Kolumbia Üniversitesi Nöroloğu Dr. Donald Calne, bu kişiler arasından henüz Parkinson belirtileri göstermeyen altı kişiyi, incelemek için pozitron emisyon tomografisine (PET) almıştır.

PET sonucunda bu kişilerin beyinde hasar saptanmıştır. Beyinde pozitron emisyonu yapan radyoaktif madde konsantrasyonlarının bir kesitini veren bu teknikte, beyindeki bir bölgede nörotransmilyonu sağlayan dopamin düzeylerinde bir düşme saptanmıştır. Ancak, bu alanda sağlanacak ilerlemeler, ne yazık ki tasarımcı ilaçlarının şimdiye kadar neden olduğu ve bundan sonra da neden olacağı zararları gideremeyecektir.

Dünya Sağlık Örgütü'nün yanısıra birçok ülke de, halk sağlığı açısından çok ciddi bir sorun olan bu akımı, kontrol altına alabilmek için gerekli önlemleri almak üzere, kaygı ile izlemektedirler.

TEB ÇEVİRİ ve ARAŞTIRMA BÜROSU

KAYNAK: WORLD HEALTH, Haziran 1986